

Ekonomska i ekohistorija. Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša, sv. 11, Zagreb 2015., 184 str.

Čitav 11. svezak časopisa *Ekonomska i ekohistorija* posvećen je održivom razvoju, od povijesnih korijena do konkretnih primjena pojedinih zemalja.

Prvi rad, *The historiography of sustainability: an emergent subfield*, Jeremyja L. Caradonna (7-18), osvrće se na razvoj zadnjih dva desetljeća publikacija (5.000 tiskanih izdanja isključivo na engleskom jeziku) o temi održivog razvoja. Rastuće osvješćenje o štetnom ekološkom djelovanju čovječanstva na planeti polučilo je rast publikacije o povijesti održivosti s trima glavnim pokazivačima: okoliš, ekonomija i (društvena) jednakost. Autor smatra da se historiografija razdvojila u dva pravca koje zasebno obrađuje. Prva se grana odnosi na povijest poimanja održivosti u različitim državama (tj. jedino s područja Europe i Amerike) pod različitim političkim i ekonomskim okruženjima (komunizam, industrijske zemlje). Druga historiografska grana analizira (političke) zajednice kroz povijesna razdoblja i njihov (su)odnos s okolišem, ekonomijom i (društvenom) jednakosti. U središtu razmišljanja je koncept "propadanja" civilizacija i sustava kroz povijest (Egipat, Rim, Maje, i drugi) te potraga za uzročnicima tog procesa.

Sljedeći je rad *Sustaining sustainable development: the shifting moral base of the concept, 1972-2002* autora iz Južne Afričke Republike J. A. du Pisanija (19-32). U prvom poglavlju autor ukratko prikazuje povijesni razvoj koncepta održivog razvoja (ideja o napretku, nastanak koncepta, očekivanja o neograničenom privrednom rastu, razvoj teorija). Sljedeće poglavlje stavlja naglasak na ekološkom diskursu oko "spašavanja planeta" (mit o napretku, osvješćivanje ekološke krize, spoznaja o ograničenost rasta, uloga kršćanstva u ekološkoj krizi, prva međunarodna konferencija o okolišu 1972.). Treće poglavlje je posvećeno pozivu na odgovornost razvijenom svijetu u odnosu na osiromašene nerazvijene zemlje (posebice afrički kontinent) kroz niz sastanka na vrhu (Rio, Johannesburg). Posljednje poglavlje se odnosi na moralnu odgovornost u kojoj bi razvijene zemlje kao najveći zagađivači trebale smanjiti privredni rast kako bi siromašne zemlje imale mogućnost ublažiti svoj položaj siromaštva.

Teresa Sabol Spezio nudi pedagoški pristup o pitanju održivog razvoja kroz članak *Teaching sustainability using a focused multidisciplinary approach* (33-42). Uslijed donesene političke odluke u UN-u da se održe predavanja o održivom razvoju, sveučilište u Houstonu (Texas) razvio je mogući model tečaja: povijest proizvodnje energije, energetske akteri, vrste energije i tehnološki napredci. Austrijski slučaj o održivom razvoju kroz prizmu turizma predložen je u radu *How winter tourism transformed agrarian livelihoods in an Alpin village. The case of Damüls in Vorarlberg/Austria*, Roberta Gertossa i Verene Winiwarter (43-63). Onima kojima to još uvijek nije jasno članak potanko objašnjava kako je turizam – u ovom slučaju skijališni – pod krinkom privrednog rasta i spašavanja malih lokaliteta, pošast koja uzrokuje ekološku katastrofu dugoročno uništavajući ekonomiju jedne zajednice. Turizam guta sve oko sebe i štetno transformira prirodni okoliš, rastrošan je energijom i izobličuje društveni i prirodni krajolik, zaključuje se u istraživanju. O doživljajima s druge strane ekvatora donosi nam svjedočanstvo Frank Thomas s otočja Fiji s temom *Marginal islands and sustainability: 2,000 years of human settlement in Eastern Micronesia* (64-74). Zabačena mikronezijska otočja naseljena su preko deset tisuća godina. Lokalno je rijetko napućeno stanovništvo pronašlo ekološku ravnotežu prilikom iskorištavanja prirodnih resursa (morski plodovi te biljke prilagođene siromašnom tlu: krušno drvo, pandanus i kokosov orah), uz čuvanje hrane u iskopanim taro

jamama. Međutim, društva koraljnih otočja su doživjeli okolišni stres u dodiru sa zapadnim stanovništvom (uvoz bolesti, novih biljaka i životinja neprikladnih za pacifički prostor). U pokušajima ponovno vraćanja ravnoteže suodnosa ljudi i prirode, autor ističe ulogu povijesti ekologije kao svjedoka o baštinjenim rješenjima. Bolje poznavanje autohtone kulture življenja kroz prošlost omogućiti će povratak sklada ljudi i okoliša u budućnosti.

Teorijski pregled pravnih i povijesnih pitanja koja se dotiču okoliša nudi Alice Bullard kroz svoj rad *History and environmental crisis* (75-92). Nakon hvalospjevnog prikaza Goreove knjige *The Future*, autorica ističe potrebu globalnog upravljanja okolišnom krizom i nudi neke ključeve (partnerstva među privatnim firmama, uspostava Svjetske organizacije za okoliš). U sljedećem poglavlju se razmatra upisivanje prava zaštite okoliša u ljudska prava kako bi se osvijestilo dosadašnju štetu nanесenu prirodnom okruženju te poglavito kako bi se spriječilo unovčavanje prirodnih vrijednosti od strane neoliberalnih korporacijskih poduzeća. Primjer autorica nalazi u Ustavu republike Ekvador. Svi se prirodobrižnici slažu da je potrebno smanjiti razvoj, a ovdje autorica prikazuje kako na pravnoj međunarodnoj i nacionalnoj razini upravljati s izazovima zaštite okoliša.

Sljedećim radom «*Wuai, Kesiazheh, Nyengui*»: *history and livelihood challenges in a Cameroon's montane forest reserve* Henrya Kama Kaha (93-104) se s globalne teme se ponovno vraćamo na specifični primjer na području afričkog kontinenta. Kroz nekoliko poglavlja studija razmatra različite čimbenike koji utječu na uspostavljanje smišljene politike rukovođenja šumskih rezervi Kameruna na planinskim ravnica. Bogatstvo faune i flore na planinskoj rezervi šume Kom/Wum i njezin potencijal (industrija drvne građe, vodeni resursi, turističko vrjednovanje) su u nedavnoj prošlosti vrlo ograničeni sjećom. Povijesni pristup se posebno osvrće na sukcesivne kolonijalne vlade i njihovo zakonodavstvo vezano uz eksploataciju šume. U današnjici se ovaj prostor suočava s brojnim izazovima: godišnje je oko 78.000 metričke tone mesa divljači potrošeno, premještanje uzgoja je odgovorno za 79 do 95% za uništavanje šume, a sa smanjenjem površine šuma mangrova nestaju ribe, školjke i kozice. Vlada je u tješnju između potrebe lokalne zajednice da se grije i hrani, velikih kompanija koje žele crpiti sirovinsko bogatstvo s jedne strane i potrebe očuvanja ekosustava šumskog pokrova s druge strane. Rad se potom ponovno vraća povijesti same šumske rezerve Kom/Wum s osvrtom i na Laimbwe stanovništvo koje je okružuje, a kojemu su kolonijalne vlasti ograničili djelovanje u rezervi. Pronalaziti ravnotežu između raznih sinergijskih sila koje su u igri na ovom prostoru je izazov na kojeg je članak htio podsjetiti za buduće rješenje.

Na primjeru regije Podravine (Koprivničko-križevačka županija), trojica autora Megan Barry, Paul Hirt i Hrvoje Petrić proučavaju razne aspekte koji utječu na ponovnu izgradnju poljoprivrede na ekološki održivim načelima nakon doživljenih ekoloških i ekonomskih šokova (tzv. izgradnja otpornosti ili *resilience*) u radu *Building the resilience of Croatian agriculture to environmental and economic shocks* (105-122). Mikro prostor i mikro obiteljska povijest poljoprivrednika služe kao ogledni primjer pri razumijevanju kako istraživati teren (povijesni kontekst, intervjuiranje lokalnih poljoprivrednika, zemljopisne činjenice) te koja su moguća rješenja za bolji suživot prirodnog prostora i potrebe proizvođača agrarnih proizvoda i usluga (suradnja među poljoprivrednicima, poticaji malim zajednicama proizvođača, treniranje za agrarni turizam i organiziranje tematskih programa). U susjednoj Sloveniji Matija Zorn, Janez Nared i Nika Razpotnik Visković proučavaju mogućnost revitalizacije bivših rudnika žive u radu *Creating new opportunities for an old mining region: the case of Idrija (Slovenia)*(123-138). Kako od drugih po veličini najvećih rudnika žive na svijetu koja zagađuje okoliš u velikom

razmjeru napraviti mjesto tranzicije u kojoj je industrija ekološki čišća i turistički privlačna su pitanja na koja članak daje odgovor. Zatvaranje rudnika sredinom devedesetih godina 20. st. je omogućilo transformaciju prostora, otvaranje muzeja, "geoparka" i stavljanje na popis svjetske baštine UNESCO-a. Zadnji je članak napisao Žiga Zwitter s naslovom *Subsistence, prosperity and abandonment of Alpine isolated farms in the dynamic 17th century environment: case study from the upper Savinja valley with special emphasis on tenant's inventories* (139-181). I ovdje je riječ o mikro studiji, no ona je isključivo povijesnog karaktera. Na temelju izvorne građe iz 17. st. autoru je bilo moguće rekonstruirati stočarsku i poljoprivrednu prošlost regija Solčave i Luče na alpskim visinama. Objašnjeni su volumeni proizvodnje stočarskih proizvoda, načini eksploatacija terena za poljoprivredne svrhe, uslužne djelatnosti, demografski utisak na prostor. Zaključuje se da su analizirane mikro zajednice izolirane u alpskim tijescima mogle biti samoodržive uravnotežujući stočarske i poljoprivredne djelatnosti u skladu s klimatskim čimbenicima.

U konačnici, za hrvatsku historiografiju, ako se izuzme zbornik *Triplex confinium (1500-1800): ekohistorija*, ur. Drago Roksandić & ali, Split – Zagreb 2003., to je prvi sustavni volumen koji je posvećen održivom razvoju. Iz njega se može iščitati razvoj pravnih regulacija u svijetu i na nekoj od lokalnih razina, izazovi uspostavljanja ravnoteže između ljudskih potreba razvoja i ograničenosti prirodnih resursa, potrebe za povijesnim i statističkim analizama za bolje razumijevanje stanja nekog prostora te u konačnici pronalaženja pojedinih razvojnih rješenja koji zadovoljavaju sve strane na mikro razini. Ipak, ovo su tek prvi "amerikanizirani" pokušaji s uzorcima iz anglofone Afrike te ponekim prilogom iz Austrije, Hrvatske i Slovenije, te će ubuduće biti potrebno pozvati suradnike komplementarnog izričaja, tj. znanstvenike iz Južne Amerike, subsaharske Afrike, romanske i skandinavske Europe, arapskog i indijskog poluotoka. Pogotovo bi bili zanimljivi pristupi iz Azije, u čijoj je filozofiji ugrađena potreba usklađenog odnosa čovjeka s prirodom, dok je to isto azijsko stanovništvo – s prevladavajućom Kinom i s još uvijek snažnim Japanom, punom parom okrenuto industrijalizaciji i iskorištavanju resursa.

Sabine Florence Fabijanec